

ГОДИШЕН ПЛАН ЗА АНАЛИЗА НА РИЗИЦИ ОД КОРУПЦИЈА ЗА 2022 година

I. Вовед

Согласно Законот за акредитација (Сл. весник на РМ 120/09), Институтот за акредитација на Република Северна Македонија (во понатамошниот текст: ИАРСМ) е јавна установа која ги врши работите и задачите на единствено национално тело за акредитација, согласно пропишана постапка за акредитирање врз основа на овој и други закони и врши надзор над исполнувањето на барањата за акредитација.

Акредитацијата е постапка за формално признавање на оспособеноста за извршување на одредени дејности во смисла дека определено тело за оцена на сообразност ги задоволува барањата предвидени со националните, европските и меѓународните стандарди, соодветната правна регулатива, процедурите на ИАРСМ, како и препораките на европската и светските организации за акредитација. Имајќи ја предвид нејзината улога како алатка на регулаторите и државата, во одредени области акредитацијата е пропишана како законски услов кој одреден субјект мора да го исполнува, доколку за своето работење треба да се здобие со одредено овластување издадено од надлежен државен орган.

Основни области во кои се изведуваат постапките на акредитација се:

- лаборатории за тестирање и калибрација,
- медицински лаборатории,
- тела кои вршат сертификација на производи, процеси и услуги
- тела кои вршат сертификација на системи за управување и
- тела кои вршат инспекција.

Акредитацијата е меѓународно призната алатка со која посредно се: обезбедува и гарантира безбедност и квалитет на производите и услугите, слободен развој на меѓународната трговија, се намалуваат трошоците и грешките во работењето, на сметка на зголемување на ефикасноста и економичноста во искористеноста на материјалните и човечките ресурси.

Акредитацијата обезбедува олеснување на светската трговија, согласно принципот „еднаш акредитиран, насекаде прифатен“.

Нејзиното примарно значење или придобивка се состои во тоа што еднаш испитаните/сертифицираните производи и услуги под знакот на акредитацијата, немаат потреба од повторно испитување. Имајќи го предвид фактот дека ИАРСМ е потписник на три значајни меѓународни договори со кои се обезбедува оваа придобивка, таа важи и за домашните производи и услуги кога се пласираат во и надвор од земјата.

Имено, ИАРСМ како полноправен член на Европската и Светските организации за акредитација е потписник на меѓународните Договори за взаемно признавање на сертификатите за акредитација со нив, и тоа:

- со Европската организација за акредитација (EA) е потписник на EA-MLA (Multilateral agreement – MLA¹),
- со Меѓународната (светската) организација за акредитација на лаборатории, инспекциски тела и организатори на тестирања за оспособеност (ILAC) е потписник на ILAC-MRA (Mutual Recognition Arrangement- MRA²) и
- со Меѓународниот форум за акредитација (IAF) е потписник на IAF-MLA Multilateral agreement – MLA³) за прифаќање на сертификати и извештаи издадени од акредитираните тела за оцена на сообразност во светот.

Досегашното успешно реализирање на клучните определби на ИАРСМ на меѓународен план, се само дополнителен поттик, но воедно и обврска, за исполнување на стратешкиот интерес и визија на ИАРСМ во правец на одржување и зајакнување на статусот на полноправен член во меѓународните организации за акредитација врз основа на основните принципи на кои се темели акредитацијата, и тоа: КОМПЕТЕНТНОСТ, ДОВЕРЛИВОСТ, НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ.

Законот за акредитација е усогласен со Европската регулатива 765/2008, со која се пропишани основните правила и принципи согласно кои едно национално тело мора да биде основано и структурно, менаџментски, материјално-финансиски и ресурсно организирано и управувано на начин на кој ќе се обезбеди целосна независност, непристрасност, ефикасност во работата. Овие принципи се однесуваат и на компетентноста на вработените и на сите други лица инволвирани во процесот на акредитација, кои мора да демонстрираат високо ниво на професионалност, стручност, независност и непристрасност, која доколку се наруши ќе се идентификува како коруптивност.

Согласно Регулацијата, севкупните организациски прашања и етаблираност на националното тело за акредитација се формализира и верификува преку оцена на воведен систем за управување со квалитет согласно стандардот EN ISO/IEC 17011 од страна на ЕА преку peer evaluation (колегијално оценување).

Спроведените оценувања на ЕА, потврдуваат дека ИАРСМ има етаблиран и верификуван како функционален, ефективен и усогласен систем за управување со квалитет согласно МКС EN ISO/IEC 17011:2018, кој постојано се стреми да го одржува и надградува и истото е предуслов за одржување на статусот на полноправен член на европската и меѓународните организации за акредитација и услов за одржување во важност на меѓународните договори за взаемно признавање на резултатите од акредитациите. Компетентноста, доследното функционирање и непристрасноста/објективноста се сегмент на задолжителна проверка при евалуациите од страна на ЕА.

ИАРСМ има воспоставено ефикасен и ефективен систем за професионално, независно, непристрасно односно некоруптивно работење, има интерни процедури, правила и политики преку кои се обезбедува доследна примена и почитување на погоре споменатите основни принципи за непристрасност во работата, кои од аспект на Законот за спречување на корупција, може да се идентификуваат и како антикоруптивни правила и принципи.

ИАРСМ има утврдено Политика за квалитет и непристрасност, согласно која: „раководството, вработените и надворешните соработници на ИАРСМ задолжително ги следат и се залагаат за исполнување на барањата на релевантните македонски, европски и меѓународни стандарди и препораки од европските и меѓународните организации за акредитација (ЕА, ИЛАС и ИАФ) и се залагаат за одржување и проширување на договорите за взаемно признавање со нив. Согласно можностите ИАРСМ се зема да го направи најдоброто во градењето на една транспарентна структура и ефикасна организација прилагодена на специфичните потреби во Република Северна Македонија. На овој начин ИАРСМ придонесува за прогрес во Република Северна Македонија и согласно своите можности учествува во напредокот на акредитацијата на европско и меѓународно ниво.

За да обезбеди доследно извршување на своите цели и соодветно ниво на квалитет на своите услуги, ИАРСМ воспоставува и одржува систем на управување кој се темели на стандардот МКС EN ISO/IEC 17011.

Директорот и вработените во ИАРСМ се земаат за постојано подобрување и унапредување на системот на работа на ИАРСМ, согласно најновите изданија на

стандардите за акредитација и при тоа ја почитуваат методологијата на планирање, делување, проверување и одлучување.

ИАРСМ се залага за професионално и етички беспрекорно извршување на своите акредитациски услуги и себеси се гледа како партнер на индустријата со цел со своите активности да придонесе во подобрување на нејзиниот углед на европските и меѓународните пазари.

ИАРСМ е одговорен за непристрасноста при реализација на акредитациските активности и не дозволува комерцијални, финансиски, материјални или било какви притисоци да влијаат на непристрасноста. Врвното раководство како и вработените се обврзуваат кон непристрасно работење и обезбедување на објективност при спроведување на акредитациските активности.

Реализацијата на целите на политиката за квалитет се проверува преку интерните и екстерните проверки, преиспитувањето од страна на раководството, превентивните и корективните мерки и мерење и анализа на задоволството кај корисниците на услуги.

Раководството е свесно дека соодветно обучен и компетентен персонал со практично искуство е клучна алатка за ефикасно и адекватно изведување на процедурите за акредитација. Затоа, раководството се залага да обезбеди постојана обука за вработените, ја проверува нивната ефикасност и согласно своите можности им обезбедува соодветни средства за работа и поддршка.

Клучот за ефикасен систем на акредитација е во обезбедување и ангажирање на компетентни, непристрасни и независни оценувачи, преку што го обезбедува и нивното некоруптивно однесување.

Раководството се залага да обезбеди креативен амбиент, така што ги вклучува сите вработени во остварувањето на целите на ИАРСМ. Целта на секој поединец е создавање на меѓународно препознатлив, признат, почитуван и ефикасен ентитет за акредитација кој со својата работа влева доверба, објективност, непристрасност, што е ефикасна алатка за спречување на корупцијата. Особено се води сметка за обезбедување на услови за надградба на знаења и компетенции преку обезбедување на учество на разни едукативни настани и подигање и јакнење на свеста за значењето на вршењето на јавна служба ил и служба вод јавен интерес и од етички аспект.

Директорот на ИАРСМ и членовите на стручниот колегиумот на ИАРСМ се свесни дека системот за управување или популарно наречен менаџмент систем, може да функционира без недостатоци само доколку се почитува од сите кои учествуваат во активностите на ИАРСМ. Затоа, тие ги информираат сите учесници за активностите на ИАРСМ за Политиката за квалитет, нејзината важност и за документите на системот за управување и тековно им ги доставуваат сите потребни информации за непречено и високвалитетно изведување на нивната работа и почитување и примена на основните принципи во работењето. Преку редовните преиспитувања од страна на раководството се проверува дали постојано и коректно се почитува Политиката за квалитет во сите сегменти при изведувањето на активностите на ИАРСМ.

Директорот и сите учесници во активностите на ИАРСМ се обврзуваат да работат согласно Политиката за квалитет, Прирачникот за квалитет и документите на ИАРСМ, да го промовираат акредитацискиот систем на ИАРСМ и согласно своите можности конструктивно да учествуваат во подобрување на системот на управување.

ИАРСМ има воспоставено регистар на ризици кои имаат или можат да имаат пристрасно или коруптивно влијание врз работењето, идентификувани се нивоата на ризик, предвидени се и мерки и алатки за нивно минимизирање или елиминирање и истите редовно се ревидираат.

Согласно Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси (Сл. весник на РМ бр.12/19), подолу наведените ризици од корупција, се идентификувани и ризикот, односно можноста од институционално коруптивно однесување начелно е елиминиран или сведен на минимум, преку примена на соодветни алатки и мерки, и тоа:

- **судир на интереси:** ИАРСМ има пропишано низа правила и политики за избегнување на судирот на интереси и негово решавање, како кај врвното раководство, така и кај вработените и надворешните соработници, кои се вклучени во постапките за акредитација; ниту еден учесник во постапката за акредитација не смее да биде ангажиран доколку има какви било приватни и службени врски кај корисникот на услугата, учесниците се должни да пријават секаков вид на судир на интерес или притисок, во случај на судир на интерес лицето се иззема од постапката, без оглед дали е вработено лице во ИАРСМ вклучувајќи го тука и директорот и членовите на врвното раководство или пак е надворешен соработник; вработените се обврзани да го почитуваат и применуваат Етичкиот кодекс за вработените во ИАРСМ во кој се пропишани етички правила и обврски кои мора да се почитуваат при извршување на работните обврски.
- **подароци и спонзорства:** ИАРСМ има овластено лице одговорно за евиденција на примени подароци кое е задолжено да ги информира вработените за должноста за пријавување на подароци и да води евиденција; ИАРСМ не врши спонзорства, ниту пак прима спонзорства од други субјекти; ИАРСМ е буџетски корисник на средства од втора линија, платите се обезбедени од Буџетот, односно не зависат од други извори на финансирање. Тоа го обезбедува интегритетот во постапката за акредитација, но од друга страна нискиот износ на платите е ризик за појава на корупција.

Идентификуван ризик: Со оглед на улогата и значењето на дејност што ја врши како единствено национално тело за акредитација и спецификата на работата, како ранлива точка-реален ризик од корупција се идентификува нискиот износ на платите на вработените, што како ризик од потпаѓање под коруптивно дејание/влијание може да се елиминира преку покачување на платите на вработените, по примерот на другите регулаторни тела, но и по примерот на телата за акредитација од регионот и пошироко;

- **постапка на јавни набавки и финансии и други незаконски плаќања:** Постапките за јавни набавки се спроведуваат согласно Законот за јавни набавки, истите се планираат во законски предвидениот рок, Планот и постапките се достапни на ЕСЈН и на веб страната на ИАРСМ; за секоја постапка се формира Комисија за јавна набавка, во ИАРСМ има минимум едно лице со сертификат за положен испит за јавни набавки-одговорно лице, предлогот за избор на најповолен понудувач или за поништување на постапка го дава Комисијата за јавна набавка, согласно Законот за јавни набавки, а директорот како одговорно лице е должен да го прифати предлогот на Комисијата, а воедно има и можност да изврши увид во документите на постапката и по потреба да ја врати постапката во евалуација, Договорите и известувањата за нивна реализација ажурно се објавуваат на ЕСЈН, како и податоците за сите други извршени набавки се достапни јавно во квартална евиденција на ЕСЈН, Одборот за надзор на материјално-финансиското работење врши редовен надзор на материјално-финансиското работење, Судирот на интереси на членовите на Комисијата и одговорното лице се решава согласно Законот за спречување на судир на интереси и Законот за јавни набавки; Финансии: фактурите за постапките за акредитација се изготвуваат согласно Правилници со кои е утврден

надоместокот за услугите за акредитација и работата на оценувачите и експертите донесени од Советот на ИАРСМ; пресметката на трошоците ја вршат координаторите, а конечно одобрување на фактурата е во надлежност на одговорното лице, што значи нема концентрирање на овластување кај едно лице за самостојно пресметување на износот на надоместокот, ниту за произволно негово определување; Плаќањата се вршат трансакциски, воспоставен е материјално-финансиски систем на евиденција, се води основен попис на средствата за работа, увид во водењето на сметководствената евиденција, расходите и приливите се врши редовно од надзорниот орган, плаќањата се вршат преку трезорска сметка со одобрувања од ресорно министерство,

- **незаконско влијание во постапка за вработување, назначување и разрешување на/од раководни позиции:** Постапките за вработување и унапредување или распоредување редовно се планираат на годишно ниво согласно Законот за вработени во јавен сектор и се спроведуваат согласно закон, плановите се доставуваат на согласност до ресорните министерства; сите лица се вработени на неопределено работно време, постапките се спроведуваат со јавно огласување преку Агенција за администрација и мешовита Комисија за селекција; условите во Актот за систематизација се пропишани во согласност со Законот за административни службеници, а дополнителни услови за некои работни места се пропишани согласно со суштината на барањата и правилата на акредитацијата; Актот е јавно достапен;
- **незаконски барања:** Формата и содржината на постапката за акредитација е пропишана со Законот за акредитација, интерните правила и политики како и барањата на меѓународните стандарди и правила за акредитација, со јасно регулирани права и обврски на сите инволвирани лица и стручни работни тела во одредена фаза од постапката; ризикот од незаконски барања при акредитацијата е елиминиран преку детална анализа на пријавата за акредитација и документите од системот за квалитет на барателот, анализа на поврзаност на телата, изведување на непосредна оценка и увид на лице место во работењето на барателот од страна на компетентен оценувачки тим, преку редовни и вонредни надзори над исполнетост на барањата за акредитација и преку редовни оценки од страна на Европската организација за акредитација;
- **немање заштита на укажувачите:** Ризикот е елиминиран, бидејќи има назначено лице за прием на пријави од укажувачи, податоците за контакт со него се јавно достапни, донесен е интерес Правилник за постапување по пријави од внатрешни и надворешни укажувачи, редовно се доставуваат Извештаи до ДКСК за број на поднесени пријави;
- **некомпатибилност на функциите:** Нема некомпатибилност на функции кај одговорното лице и членовите на органот на управување
- **ограничувања за деловна активност за време и по завршување на функцијата:** Нема други ограничувања, освен пропишаните со Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси;
- **забрана за злоупотреба на официјални податоци, трговија и неовластено користење на информации:** Ризикот е сведен на минимум, бидејќи секое вработено лице, одговорно лице, член на врвното раководството и надворешен соработник, преку депонирање на Изјава за доверливост и непристрасност и поединечно склучен договор се обврзува на заштита и чување на сите службени податоци до кои ќе дојде при извршување на своите активности на ИАРСМ, податоците од постапката се доверливи, особено се става акцент на обврската за заштита на личните податоци; -

- Има назначено лице за остварување на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер, податоците и обрасците за контакт се јавно достапни,
- Има назначено надворешно лице за офицер за заштита на лични податоци, одржана е обука за заштита на личните податоци за вработените и за надворешните соработници,
- Има назначено лице за управување со класифицирани информации,
- Лобирање: Воспоставените политики и правила на работа ја обезбедуваат сигурност од притисоци на лобирање,
- дискрециони овластувања (несоодветно користење на овластувањата): Нема пропишано дискрециони овластувања во Законот или во воспоставените политики и правила на работа. Правата на корисниците на услуги се обезбедени преку начелото на двостепеност, односно крајната одлука во постапката за акредитација подлежи на заштита преку вложување на жалба или пак во текот на постапката странката може да вложи приговор. По приговорот постапува менаџерот за квалитет, а жалбата е во надлежност на Советот-како орган на управување. Постапките се уредени со интерни акти.

Заклучок: ИАРСМ има воспоставено превентивен, одржлив и функционален систем за минимизирање или елиминирање на ризици од корупција, кој е предмет на континуирана проверка и ажурирање, соодветно информирање и обучување на засегнатите лица од аспект на исполнување на барањата за непристрасност и антикоруптивност, идентификување на нови ризици, како и преземање на мерки за елиминирање или минимизирање на ризиците или одржливост на истите. Преку системот с еобезбедува и интегритетот во работењето на ИАРСМ.

ИАРСМ е релативно мала институција, што го олеснува организирањето и менаџирањето на работењето и аналогно на тоа го олеснува и контролниот механизам на превентивен надзор над ризиците во работењето.

Директор,
М-р Слободен Чокревски

Скопје,2022г.